

Kalevalan balladit löys

VAASA

Riitta Koski

Vaasalaiset musiikinopettaja ja filosofian tohtori **György-Juri - Kádár** ja lakimiehenä leipänsä ansaitseva **Jaakko Kellosalo** ovat koonneet kalevalaisia kansanrunoja ja säveliä balladikirjaksi **Läksin puolahan metsälle, muulle maalle mustikalle**. Kun kirjalle ei löytynyt suomalaista kustantajaa, kirja on tehty Unkarissa.

Vähältä piti, ettei tämä suomalaisen kansanperinteen uudenlainen esittely olisi mennyt kokonaan unkariksi. Nyt kalevalaiset runot on käännetty unkariksi ja taustoittava teksti on molemmilla kielillä.

Juri kertoo, että balladi esiintyy sekä kansanperinteessä että kirjallisessa perinteessä. Kansanballadissa on juoni, joka kertoo mahdollisesti yhden tai kahden ihmisen traagisesta kohtalosta. Esimerkiksi joku surullisen lopun saanut rakkaustarina tai Kalevalan Kullervo.

Uusimpien laulujen henkilöt voisi vielä tutkimalla saada selville. Esimerkiksi kokoelman läntisin teos, *Elinan surma*, pohjautuu tapahtumiin, jotka vesilahtelaiset vielä muistavat.

Vanhassa suomalaisessa (ns. kalevalamittaisessa) kansanrunoudessa on eri kerrostumia. On runoja, loitsuja (esim. käärmepistolle), sankaritarinoita (esim. Väinämöisestä ja Ilmarisesta). Sitten ovat naistenlaulut ja lastenlaulut ja myös balladimaiset runot.

Suomen kansanperinteen uudempien kerrostumien riimillisiin lauluihin kuuluvia balladeja ei uudessa kirjassakaan ole mukana.

Viitteellistä ja samalla kasvattavaa

Jurin mielestä balladinomaisessa esitystavassa asioista kerrotaan vain viitteellisesti ja usein erittäin tiivistetyssä muodossa.

— Nainen pesee joessa veristä paitaa lopun elämäänsä. Laulu ei suoraan sano, että nainen kokee syyllisyyttä tapettuaan aviomiehensä.

Jaakolle balladien kieli on nykykieltä suorasanaisempaa, pohjimmiltaan opettavaa.

— Vaikka balladien tehtävänä oli ensisijaisesti antaa taiteellisen elämyksen niiden avulla vanhempi polvi on myös kasvatannut lapsia. Nuoria neitoja on varoitettu Suomessa liikkuvista saksalaisista. Monet laulut ovat aika kauheita. Jos tänä päivänä vastaavanlaista suoraa ilmaisua käytettäisiin, lauluilla olisi myös terapeuttinen merkitys.

Jaakko yllättyi lauluja kerätessään siitä, että laulut ulottuvat kivikauteen asti ja niissä näkee paljon kanssakäymistä muiden indoeurooppalaisten kansojen kanssa. Kivikausi oli muutaman tuhat vuotta eKr.

Jurin mielestä kalevalaisissa lauluissa on jälkiä aikoihin, jolloin jää vetäytyä vähitellen pohjoiseen ja Suomeen tuli asutusta.

Kerääjät ja kertojat aikansa sivistyneistöä

Jaakon mielestä oli onni, että 1800-luvulla Suomi sivistyi lännestä alkaen, sillä koulusivistys innoitti Suomen autonomian aikaan viime vuosisadalla kerääjät matkaan ja itäisestä Suomesta löytyi vielä kerättävää.

Sivistys on näille balladisteille hieman erimerkityksinen: Jaakolle kansakoululaitos on sivistystä, Jurille balladit ovat korkeasivistystä.

Jalkatyön tehneet 1800-luvun lönnrotit keräsivät runot ja sävelmät erikseen. Sävelmän kerääjä kirjoitti yleensä nuottiin vain paikkakunnan ja joskus laulun nimen tai pätkän laulusta. Samasta laulusta on monta versiota.

Suomalaisia ei kiinnostanut

Jurin ja Jaakon alkuperäinen tarkoitus oli esitellä sama balladi eri toisnnoissaan. Balladit elivät aikoinaan kansan muistissa siis suullisessa perinteessä katkelmina. Tarkoitus oli esitellä samasta balladista neljä viisi toisintoa.

Kun päädyttiin kaksikieliseen kirjaan, kirjasta olisi tullut liian laaja. Jaakko valitsi vaihtoehdoista yhden mahdollisimman ehjän version. Professori Timo Leisiö teki suuren työn kirjoittaessaan jokaisesta balladista taustatiedot.

Suomalaista kustantajaa ei kuitenkaan löytynyt. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos lähti kuitenkin yhteistyöhön unkarilaisen koulun kanssa. Varsinaiseksi kustantajaksi tuli Dániel Berzsényin opettajakorkeakoulun Uralistiikan laitos Szombathelyssä Unkarissa. Runot käännettiin suomalaisen version vierelle unkariksi.

— Unkarilaisten kiinnostuttua suomalaisten oli vain pidettävä huolta, että kirjasta tuli kaksikielinen. Lopputulokseen olen kovin tyytyväinen, Jaakko muotoilee.

Murrosikäisille sopivan kärjekästä

Jaakko haluaisi kuulla balladit laulettuina.

— Melodiat ovat meillä geneisissä. Vasta kuultuna tämä musiikki pääsee oikeuksiinsa. Koulussa on tankattu Kalevalaa, mutta se ei ole kolahtanut. Se olisi pitänyt kuulla laulettuna.

Jaakko yritti haastattelutilanteessa saada Juria lupaamaan lauluiltaa, mutta varmaa lupaus ei saatu. Jurin mielestä hänen opettamilleen ala-astealaisille vain muutama balladi voisi sopia.

Juri myöntää, että lapset ovat kiinnostuneita enemmän kertovista kuin lyyrisistä, runollisista, lauluista. Lapsiakin kiinnostaa saduissa elämä ja kuolema, hyvä ja paha. Balladit pohtivat asioita aikuistuvalla ihmiselle sopi-

valla tavalla kärjistetyssä muodossa.

— Välittömästi ennen aikuisiikää nuorta kiinnostaa mitä on olla äiti, minä, vaimo, mies, anoppi.

Juri syyttää, että massaviihde kieltää tai ainakin kiertää elämän keskeiset arvot: äitiyden, isyyden, rakkautta, veljeyden ja sisaruuden.

Entisistä musiikkiluokkalaisista koostuva Vaasan nuorisokuoro ja Vaasan yliopiston kuoro ovat äsken yhdistyneet. Uudelle kokoonpanolle Juri ei balladeja hetkeen anna. Juri toivoo, että joku kokenut kansanmusiikkiyhtye, esimerkiksi Me Naiset tai joku aikuiskuoro ottaisi balladit ohjelmistoonsa.

Laulettu runo on kalevalaisuutta

Jaakko muistuttaa näin Kalevalan päivän aikoihin, että nykyisin runon ja sävelen pitäisi löytää toisensa.

— Moni kirjoittaa hyviä runoja ja ne voisi säveltää.

Esimerkkinä Jaakko mainitsee edesmenneen Vimpelin Väinämöisen, Eeli Kivisen, joka teki lauluja omasta ajastaan.

Jaakolle todelliset kansanlaulut ovat tärkeitä.

— Tärkeää ei ole soittaa ja laulaa prikulleen nuotin mukaan. Tärkeää on se, että laulut lähtevät omasta elämästä ja maailmasta.

Hän uskoo, että balladiteokset viireyttävät lauluharrastusta.

Valitsemistaan balladeista Jaakko pitää itse erityisesti vanhaksi piiaksi jääneen tyttären valituslaulusta. Tuossa balladissa *Oi, tui, tui, tui tuomenkukka* hyljätyksi tulemisen tunnot ovat hyvin koskettavia.

Kaikkein kauneimmat Suomen kansanrunouden kuvat ovat hänen mielestään runossa *Läksin suolle sotkulleni*, jossa palataan maailman syntyyn ja vanhoihin taruihin. Hanhea etsineelle kuvataan kadonnutta: ”Tuonne lensi löyhyyteli/Suomen suuralle merelle,/Toinen siipi vettä viskoi,/toinen taivasta tavoitti.”

Tämän runon Jaakko on tekstestä käsitellessään koonnut pienistä palasista sieltä täältä. Elias Lönnrotin keräämiä tekstejä hän ei ole muokannut, vaikka hänen olisi joskus mieli tehnytkin.

— Lönnrot sai aikoinaan vapaat kädet, mutta hänenkin valintansa runojen jhoukosta oli vain yksi tulkinta.

ivät sävelensä

Kirjat

Läksin puolahan metsälle, muulle maalle mustikalle, unkariksi kääntäjä Imre Szente, koajaat György Kádár, Jaakko Kellosalo ja Eija Kukurainen, laulujen historia Timo Leksiö, Szombathely 2000. 246 s.

Balladikirjaa ei ainakaan toistaiseksi ole Suomessa myynnissä. Jos joku haluaa ostaa kirjan, sen voi tilata suomeksi, englanniksi, unkariksi. Osoite: Márta Csire BDF Uralisztikai Tanszék H-9700 Szombathely Berzsenyi tér 2. Puh./faksi: +36 94 330 735.

Sähköposti: csmarta@fsd.bdtf.hu tai ural@fsd.bdtf.hu.

KUVAT: MIKA PUTRO JA I. K. INHA

György Kádár ja Jaakko Kellosalo kokosivat uhtualaistenkin runonlaulajien aikoinaan laulamien kalevalaisten laulujen sanat ja sävellet yksin kansiin. Kuva uhtualaisista on kirjasta I. K. Inha 1894 Valokuvaaja Vienan Karjalassa. Kuvan käyttöluva on saatu kirjan toimittaneelta Pekka Laaksoselta.